Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 19ης Νοεμβρίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Ιθαγένεια της Ένωσης – Άρθρο 21 ΣΛΕΕ – Δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών – Θέσπιση ποινικού αδικήματος που αφορά ειδικά τη διεθνή απαγωγή ανηλίκου – Περιορισμός – Δικαιολόγηση – Προστασία του παιδιού – Αναλογικότητα»

Στην υπόθεση C-454/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Amtsgericht Heilbronn (πρωτοβάθμιο δικαστήριο Heilbronn, Γερμανία) με απόφαση της 11ης Ιουνίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Ιουνίου 2019, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης κατά

ZW,

παρισταμένης της:

Staatsanwaltschaft Heilbronn,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Βηλαρά, πρόεδρο τμήματος, N. Piçarra, D. Šváby, S. Rodin και K. Jürimäe (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Hogan

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η ZW, εκπροσωπούμενη από τον M. Ehninger, Rechtsanwalt,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller, M. Hellmann, U. Bartl και D. Klebs,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την E. Montaguti και τον M. Wilderspin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Ιουνίου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 21 ΣΛΕΕ και της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77, και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, και ΕΕ 2007, L 204, σ. 28).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας κατά της ZW για το αδίκημα της απαγωγής ανηλίκου.

Το νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση της Χάγης του 1980

3 Η Σύμβαση για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, η οποία συνήφθη στη Χάγη στις 25 Οκτωβρίου 1980 (στο εξής: Σύμβαση της Χάγης του 1980), έχει ιδίως ως σκοπό, σύμφωνα με το άρθρο της 1, στοιχείο α', «να διασφαλίσει την άμεση επιστροφή των παιδιών που μετακινήθηκαν ή κατακρατήθηκαν παράνομα σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη».

4 Τα άρθρα 12 και 13 της Σύμβασης αυτής προβλέπουν τους εφαρμοστέους κανόνες σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού ώστε να διασφαλιστεί η άμεση επιστροφή του.

5 Η Σύμβαση της Χάγης του 1980 τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1983. Όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι συμβαλλόμενα μέρη της ως άνω Συμβάσεως.

Το δίκαιο της Ένωσης

6 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2, 17 και 21 του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1), έχουν ως εξής:

«(2) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε όρισε την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων ως ακρογωνιαίο λίθο για τη δημιουργία ενιαίου δικαστικού χώρου και απέδωσε χαρακτήρα προτεραιότητας στο δικαίωμα επικοινωνίας.

[…]

(17) Σε περίπτωση παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης παιδιού, η επιστροφή του θα πρέπει να επιτυγχάνεται αμελλητί, και για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξακολουθήσει να ισχύει η Σύμβαση της Χάγης [του 1980] όπως συμπληρώνεται με τις διατάξεις του παρόντος κανονισμού, και ειδικότερα του άρθρου 11. Τα δικαστήρια του κράτους μέλους στο οποίο το παιδί έχει μετακινηθεί ή κατακρατείται παράνομα, θα πρέπει να μπορούν να αντιτάσσονται στην επιστροφή του σε συγκεκριμένες και δεόντως αιτιολογημένες περιπτώσεις. Εντούτοις, μία τέτοια απόφαση θα πρέπει να μπορεί να αντικαθίσταται από μεταγενέστερη απόφαση δικαστηρίου του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του. Εάν η απόφαση αυτή συνεπάγεται την επιστροφή του παιδιού, η επιστροφή

θα πρέπει να πραγματοποιείται χωρίς να απαιτείται προσφυγή σε καμία διαδικασία για την αναγνώριση και εκτέλεση της εν λόγω αποφάσεως στο κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται το απαχθέν παιδί.

[…]

(21) Η αναγνώριση και η εκτέλεση αποφάσεων που εκδίδονται σε κράτος μέλος θα πρέπει να βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και οι λόγοι της μη αναγνώρισης θα πρέπει να περιορίζονται στον ελάχιστο αναγκαίο βαθμό.»

Το γερμανικό δίκαιο

7 Το άρθρο 25 του Strafgesetzbuch (ποινικού κώδικα), με τίτλο «Αυτουργία», ορίζει τα εξής:

«(1) Όποιος, ο ίδιος ή μέσω άλλου, διαπράττει αξιόποινη πράξη τιμωρείται ως αυτουργός.

(2) Όταν η αξιόποινη πράξη διαπράττεται, από κοινού, από περισσότερα πρόσωπα, κάθε πρόσωπο τιμωρείται ως αυτουργός (συναυτουργός).»

8 Το άρθρο 235 του ποινικού κώδικα με τίτλο «Απαγωγή ανηλίκου» ορίζει στις παραγράφους 1 και 2 τα ακόλουθα:

«(1) Τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή έως πέντε ετών ή με χρηματική ποινή όποιος αφαιρεί ή δεν παραδίδει στους γονείς ή σε έναν εκ των γονέων, στον επίτροπο ή στον κηδεμόνα

1. πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών, με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες ή

2. παιδί με το οποίο δεν έχει συγγενικό δεσμό.

(2) Η ίδια ποινή επιβάλλεται σε όποιον

1. αφαιρεί παιδί από τους γονείς, από έναν εκ των γονέων, από τον επίτροπο ή τον κηδεμόνα, με σκοπό τη μετακίνησή του στην αλλοδαπή, ή

2. δεν παραδίδει στους γονείς ή σε έναν εκ των γονέων, στον επίτροπο ή στον κηδεμόνα παιδί το οποίο βρίσκεται στην αλλοδαπή αφότου μετακινήθηκε εκεί ή αφότου έχει μεταβεί εκεί.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

9 Η ZW, Ρουμάνα υπήκοος, είναι μητέρα του AW, ανήλικου παιδιού το οποίο γεννήθηκε στη Ρουμανία. Η ZW έχει χωρίσει από τον πατέρα του παιδιού, Ρουμάνο υπήκοο, ο οποίος ζει στη Ρουμανία. Κατά το ρουμανικό δίκαιο, αμφότεροι οι γονείς ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα του παιδιού.

10 Το 2009, η ZW εγκαταστάθηκε στη Γερμανία. Το παιδί μετέβη εκεί αργότερα προκειμένου να διαμείνει μαζί της.

11 Τον Μάρτιο του 2013, λόγω διαταραχών συμπεριφοράς, το παιδί τοποθετήθηκε σε ίδρυμα αρωγής εφήβων με τη συγκατάθεση των γονέων του.

12 Με διάταξη της 14ης Νοεμβρίου 2014, το Amtsgericht Heilbronn (πρωτοβάθμιο δικαστήριο Heilbronn, Γερμανία) αφαίρεσε από τους γονείς του παιδιού, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα καθορισμού του τόπου διαμονής του και ανέθεσε το δικαίωμα αυτό σε κηδεμόνα, στο πλαίσιο μερικής αναθέσεως της γονικής μέριμνας, η οποία αποκαλείται «συμπληρωματική κηδεμονία» (Ergänzungspflegeschaft). Κατόπιν σειράς αποτυχημένων τοποθετήσεων σε διάφορα κέντρα αρωγής, το παιδί επέστρεψε στην κατοικία της ZW με την άδεια του εν λόγω κηδεμόνα.

13 Με επιστολή της 3ης Αυγούστου 2017, η Jugendamt Heilbronn (Υπηρεσία Κοινωνικής Μέριμνας Παίδων και Νέων του Heilbronn, Γερμανία) ζήτησε να ανατεθεί και πάλι η γονική μέριμνα στη ZW. Για λόγους, όμως, οι οποίοι δεν έχουν εξηγηθεί, τούτο δεν έχει γίνει ακόμη.

14 Στις αρχές του Δεκεμβρίου 2017, ο πατέρας μετέβη με το παιδί στη Ρουμανία, όπου ζουν πλέον αμφότεροι. Η ZW συμφώνησε με τη μετακίνηση αυτή, χωρίς ωστόσο να αποδεικνύεται αν η εν λόγω συμφωνία αφορούσε μία μόνον επίσκεψη κατά την περίοδο των Χριστουγέννων του 2017 ή τη μόνιμη επιστροφή του παιδιού στη Ρουμανία. Ούτε η Jugendamt Heilbronn (Υπηρεσία Κοινωνικής Μέριμνας Παίδων και Νέων του Heilbronn) ούτε ο κηδεμόνας ενημερώθηκαν προηγουμένως για τη μετακίνηση αυτή.

15 Κατόπιν έγκλησης που υπέβαλε ο κηδεμόνας κατά των γονέων του παιδιού λόγω της μετακίνησης αυτής, ασκήθηκε δίωξη κατά της ZW ενώπιον του Amtsgericht Heilbronn (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου Heilbronn) για την αξιόποινη πράξη της από κοινού αρπαγής ανηλίκου, κατά την έννοια του άρθρου 25, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα.

16 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τον συμβατό με το δίκαιο της Ένωσης χαρακτήρα του άρθρου 235 του ποινικού κώδικα. Συγκεκριμένα, αφενός, η εφαρμογή της διατάξεως αυτής θα μπορούσε να θεωρηθεί αδικαιολόγητος περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης. Αφετέρου, η διάταξη αυτή εισάγει διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των Γερμανών υπηκόων και των υπηκόων των άλλων κρατών μελών, καθόσον οι δεύτεροι αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο όπως οι υπήκοοι τρίτων χωρών. Συναφώς, το ποινικό αδίκημα του άρθρου 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα, βάσει του οποίου τιμωρείται η διεθνής απαγωγή παιδιού, είναι ευρύτερο από το ποινικό αδίκημα του άρθρου 235, παράγραφος 1, σημείο 1, του κώδικα αυτού, βάσει του οποίου τιμωρείται η απαγωγή παιδιού που κατακρατείται εντός της γερμανικής επικράτειας, και μπορεί να θίγει περισσότερο τους πολίτες της Ένωσης που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών πλην της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

17 Το εν λόγω δικαστήριο διερωτάται, τέλος, αν, σε περίπτωση κατά την οποία το άρθρο 235 του ποινικού κώδικα κριθεί μη συμβατό με το δίκαιο της Ένωσης, υποχρεούται να μην εφαρμόσει τη διάταξη αυτή στην υπόθεση της κύριας δίκης λόγω της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης.

18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει το […] πρωτογενές και/ή παράγωγο δίκαιο [της Ένωσης], και ιδίως η οδηγία [2004/38], το οποίο συνεπάγεται πλήρες δικαίωμα των Ευρωπαίων πολιτών να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καταλαμβάνει επίσης εθνικούς ποινικούς κανόνες;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό: εμποδίζει η ερμηνεία του […] πρωτογενούς και/ή παραγώγου δικαίου [της Ένωσης] την εφαρμογή εθνικού ποινικού κανόνα ο οποίος σκοπό έχει την επιβολή κυρώσεως λόγω του ότι δεν παραδόθηκε στον κηδεμόνα του παιδί που βρίσκεται στην αλλοδαπή, όταν η σχετική διάταξη δεν διακρίνει ανάλογα με το αν πρόκειται για κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή για τρίτα κράτη;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

19 Η Γερμανική Κυβέρνηση προβάλλει ένσταση απαραδέκτου των προδικαστικών ερωτημάτων για τον λόγο ότι δεν είναι λυσιτελή για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Κατά την κυβέρνηση αυτή, οι πράξεις που προσάπτονται στη ZW, μοναδική κατηγορούμενη στην κύρια δίκη, δεν έχουν καμία σχέση με την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας που παρέχεται στη ZW, δεδομένου ότι αυτή ούτε εγκατέλειψε ούτε καν επιχείρησε να εγκαταλείψει τη γερμανική επικράτεια. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου ως προς τον συμβατό χαρακτήρα του άρθρου 235 του ποινικού κώδικα με το δίκαιο της Ένωσης, στο μέτρο που στηρίζονται σε πραγματικές καταστάσεις οι οποίες προϋποθέτουν μετακίνηση της ZW σε άλλο κράτος μέλος, απορρέουν από εκτιμήσεις υποθετικές και ξένες προς τη διαφορά της κύριας δίκης.

20 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, στο πλαίσιο της οποίας το πρώτο παρέχει στα δεύτερα τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που τους είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς επί της οποίας καλούνται να αποφανθούν (βλ. απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, σκέψη 18 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

21 Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής, μόνο στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς της κύριας δίκης και φέρει την ευθύνη της μέλλουσας να εκδοθεί δικαστικής αποφάσεως, εναπόκειται να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την ανάγκη προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Κατά συνέπεια, άπαξ και τα υποβαλλόμενα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο οφείλει, κατ' αρχήν, να αποφανθεί (απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, σκέψη 19 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

22 Ως εκ τούτου, τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα τα οποία το εθνικό δικαστήριο υπέβαλε εντός του πραγματικού και νομικού πλαισίου το οποίο αυτό προσδιορίζει με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο τεκμαίρονται λυσιτελή. Το Δικαστήριο μπορεί να απορρίψει αίτηση εθνικού δικαστηρίου για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το ζήτημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που του είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα (απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

23 Εν προκειμένω, αφενός, υπενθυμίζεται ότι πολίτης της Ένωσης, όπως η ZW, υπήκοος κράτους μέλους, η οποία μετέβη σε άλλο κράτος μέλος, άσκησε το δικαίωμά της ελεύθερης κυκλοφορίας, οπότε η κατάστασή της εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 22, και της 13ης Νοεμβρίου 2018, Raugevicius, C-247/17, EU:C:2018:898, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

24 Αφετέρου, από τα στοιχεία που εκθέτει το αιτούν δικαστήριο προκύπτει αναμφιβόλως ότι το άρθρο 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα, διάταξη για την οποία το εν λόγω δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες σχετικά με το αν είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης, συνιστά τη νομική βάση των ποινικών διώξεων που ασκήθηκαν, στην υπόθεση της κύριας δίκης, κατά της ZW ως συναυτουργού της διεθνούς απαγωγής του παιδιού της. Συναφώς, όπως προκύπτει από τη σκέψη 16

της παρούσας αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο εξήγησε λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους εκτιμά ότι η απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα είναι αναγκαία για να μπορέσει να αποφανθεί επί της διαφοράς της κύριας δίκης.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης. Επομένως, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

Επί της ουσίας

26 Με τα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή νομοθεσίας κράτους μέλους, δυνάμει της οποίας το γεγονός ότι γονέας δεν παραδίδει το παιδί του που βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος στον ορισθέντα κηδεμόνα επισύρει ποινικές κυρώσεις, ακόμη και όταν η πράξη δεν τελέσθηκε με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες, ενώ, σε περίπτωση κατά την οποία το παιδί βρίσκεται εντός του πρώτου κράτους μέλους, η ίδια πράξη τιμωρείται μόνον εφόσον τελέσθηκε με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

27 Στο μέτρο που το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τον συμβατό με το δίκαιο της Ένωσης χαρακτήρα εθνικής ποινικής διατάξεως, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι, κατ' αρχήν, η ποινική νομοθεσία και οι κανόνες της ποινικής δικονομίας εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει περιορισμούς στην αρμοδιότητα αυτή. Πράγματι, οι εθνικές ποινικές νομοθετικές διατάξεις δεν μπορούν να εισάγουν διακρίσεις σε βάρος προσώπων στα οποία το δίκαιο της Ένωσης παρέχει το δικαίωμα ίσης μεταχείρισης ούτε να περιορίζουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες που εγγυάται το δίκαιο της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 2ας Φεβρουαρίου 1989, Cowan, 186/87, EU:C:1989:47, σκέψη 19, και της 26ης Φεβρουαρίου 2019, Rimšēvičs και ΕΚΤ κατά Λεττονίας, C-202/18 και C-238/18, EU:C:2019:139, σκέψη 57). Όταν μια τέτοια διάταξη δεν συνάδει με την αρχή της ίσης μεταχείρισης ή με κάποια από τις θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώνονται από το δίκαιο της Ένωσης, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο είναι επιφορτισμένο, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, να εφαρμόσει τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητά τους, να την αφήσει ανεφάρμοστη (πρβλ. απόφαση της 28ης Απριλίου 2011, El Dridi, C-61/11 PPU, EU:C:2011:268, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

28 Επιπλέον, στο μέτρο που, με τα προδικαστικά ερωτήματα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, χωρίς να μνημονεύει ειδικώς διάταξή του, επισημαίνεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 21 ΣΛΕΕ δεν κατοχυρώνει απλώς το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, αλλά επίσης απαγορεύει γενικώς τις δυσμενείς διακρίσεις λόγω ιθαγενείας (πρβλ. απόφαση της 8ης Ιουνίου 2017, Freitag, C-541/15, EU:C:2017:432, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

29 Κατά συνέπεια, τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο πρέπει να εξεταστούν αποκλειστικώς υπό το πρίσμα της διατάξεως αυτής.

Επί της ύπαρξης περιορισμού στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

30 Υπενθυμίζεται ότι εθνική ρύθμιση η οποία περιάγει σε δυσμενή θέση ορισμένους υπηκόους ενός κράτους μέλους απλώς και μόνον επειδή άσκησαν το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε άλλο κράτος μέλος συνιστά περιορισμό των ελευθεριών που διασφαλίζει σε κάθε πολίτη

της Ένωσης το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (πρβλ. αποφάσεις της 14ης Οκτωβρίου 2008, Grunkin και Paul, C-353/06, EU:C:2008:559, σκέψη 21, της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Martens, C-359/13, EU:C:2015:118, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 8ης Ιουνίου 2017, Freitag, C-541/15, EU:C:2017:432, σκέψη 35).

31 Εν προκειμένω, το άρθρο 235 του ποινικού κώδικα προβλέπει, στην παράγραφό του 1, σημείο 1, την επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής έως πέντε ετών ή χρηματικής ποινής σε όποιον αφαιρεί ή δεν παραδίδει στους γονείς, σε έναν από τους γονείς, στον επίτροπο ή στον κηδεμόνα πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών, με την άσκηση βίας, με απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες, και, στην παράγραφο 2, σημείο 2, την επιβολή της ίδιας ποινής σε όποιον δεν παραδίδει στους γονείς, σε έναν από τους γονείς, στον επίτροπο ή στον κηδεμόνα παιδί που βρίσκεται στην αλλοδαπή αφότου αυτό μετακινήθηκε ή μετέβη εκεί.

32 Κατά τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, από το άρθρο 235 του ποινικού κώδικα προκύπτει, ειδικότερα, ότι το γεγονός και μόνον ότι ένας γονέας δεν παραδίδει το παιδί του στον κηδεμόνα, ο οποίος έχει το δικαίωμα να ορίσει τον τόπο διαμονής του παιδιού, επισύρει ποινικές κυρώσεις δυνάμει της παραγράφου 2, σημείο 2, του άρθρου αυτού, στην περίπτωση κατά την οποία ο γονέας κατακρατεί το παιδί σε άλλο κράτος μέλος της Ένωσης, κατά τον ίδιο τρόπο όπως εάν το κατακρατούσε σε τρίτη χώρα, τούτο δε ακόμη και αν η κατακράτηση δεν έγινε με άσκηση βίας, με απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες. Αντιθέτως, όταν το παιδί κατακρατείται εντός της γερμανικής επικράτειας, σε περίπτωση κατά την οποία ο γονέας δεν παραδώσει το παιδί στον κηδεμόνα, το γεγονός αυτό επισύρει ποινικές κυρώσεις βάσει της παραγράφου 1, σημείο 1, του εν λόγω άρθρου μόνον όταν ο γονέας μετήλθε βία, προέβη σε απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή σε δόλιες ενέργειες.

33 Το άρθρο 235 του ποινικού κώδικα προβαίνει, επομένως, σε διάκριση αναλόγως του αν το παιδί κατακρατείται, από τον γονέα του, εντός της γερμανικής επικράτειας ή αν κατακρατείται εκτός αυτής, μεταξύ άλλων σε διαφορετικό κράτος μέλος της Ένωσης. Η διάκριση αυτή στηρίζεται αποκλειστικώς στο ότι το παιδί μετακινήθηκε από τη γερμανική επικράτεια προς άλλο κράτος μέλος της Ένωσης.

34 Όσον αφορά την περίπτωση παιδιού που κατακρατείται σε άλλο κράτος μέλος πλην της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, το ειδικό ποινικό αδίκημα του άρθρου 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα μπορεί να επηρεάζει, στην πράξη, κυρίως τους πολίτες της Ένωσης που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών, έχουν κάνει χρήση του δικαιώματός τους ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής και διαμένουν στη Γερμανία. Πράγματι, οι πολίτες αυτοί ενδέχεται, περισσότερο από ό,τι οι Γερμανοί υπήκοοι, να μετακινήσουν ή να στείλουν το παιδί τους σε άλλο κράτος μέλος και να το κατακρατήσουν εκεί, ειδικότερα δε στο κράτος μέλος καταγωγής τους, ιδίως στην περίπτωση της επιστροφής τους στο κράτος αυτό.

35 Επομένως, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 27 των προτάσεών του, το άρθρο 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα εισάγει διαφορετική μεταχείριση η οποία είναι πιθανό να επηρεάζει ή και να περιορίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 21 ΣΛΕΕ.

Επί της δικαιολογήσεως του περιορισμού

36 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, περιορισμός στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων ο οποίος, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, είναι ανεξάρτητος από την ιθαγένεια των οικείων προσώπων, μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο βάσει αντικειμενικών λόγων γενικού συμφέροντος και εφόσον είναι ανάλογος προς τον θεμιτώς επιδιωκόμενο από το εθνικό δίκαιο σκοπό. Ένα μέτρο έχει αναλογικό χαρακτήρα όταν είναι πρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν

υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξή του μέτρο [αποφάσεις της 5ης Ιουνίου 2018, Coman κ.λπ., C-673/16, EU:C:2018:385, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 25ης Ιουλίου 2018, A (Βοήθεια για άτομο με αναπηρία), C-679/16, EU:C:2018:601, σκέψη 67].

37 Εν προκειμένω, η Γερμανική Κυβέρνηση εξέθεσε, με τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου, ότι το ειδικό ποινικό αδίκημα του άρθρου 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα αποσκοπεί στην προστασία του δικαιώματος γονικής μέριμνας και των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και στην πρόληψη και καταπολέμηση των διεθνών απαγωγών παιδιών, λαμβανομένων υπόψη των πρακτικών δυσχερειών για την επιστροφή παιδιού που κατακρατήθηκε στην αλλοδαπή, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης που αυτό βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος.

38 Ειδικότερα, από την αιτιολογική έκθεση του άρθρου 235 του ποινικού κώδικα, στην οποία παραπέμπει η ως άνω κυβέρνηση, προκύπτει ότι το ποινικό αυτό αδίκημα θεσπίσθηκε λόγω των δυσχερειών εκτέλεσης, σε άλλο κράτος, γερμανικής δικαστικής απόφασης σχετικά με την επιμέλεια του παιδιού, καθώς και λόγω της σοβαρότητας της διεθνούς απαγωγής, ιδίως όταν το παιδί μετακινήθηκε σε κράτος όπου επικρατεί διαφορετική κουλτούρα (Staat eines anderen Kulturkreises) και όταν δεν μπορεί να επιτευχθεί η άμεση επιστροφή του.

39 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι ως άνω λόγοι συνδέονται εγγενώς με την προστασία του παιδιού και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του.

40 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η προστασία του παιδιού αποτελεί θεμιτό συμφέρον, δυνάμενο να δικαιολογήσει, κατ' αρχήν, περιορισμό μιας θεμελιώδους ελευθερίας την οποία εγγυάται η Συνθήκη ΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008, Dynamic Medien, C-244/06, EU:C:2008:85, σκέψη 42). Το ίδιο ισχύει για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

41 Επομένως, οι λόγοι που επικαλείται η Γερμανική Κυβέρνηση εμπίπτουν σε αντικειμενικές εκτιμήσεις γενικού συμφέροντος, κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως.

42 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης ότι δεν είναι απαραίτητο τα μέτρα που θεσπίστηκαν από ένα κράτος μέλος για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού να ανταποκρίνονται σε αντίληψη την οποία συμμερίζονται όλα τα κράτη μέλη όσον αφορά το επίπεδο και τους τρόπους εφαρμογής της προστασίας αυτής. Δεδομένου ότι η αντίληψη αυτή μπορεί να ποικίλλει μεταξύ των κρατών μελών, για λόγους ιδίως ηθικούς ή πολιτισμικούς, πρέπει να αναγνωριστεί στα κράτη μέλη ένα ορισμένο περιθώριο εκτίμησης. Μολονότι, βεβαίως, στα κράτη μέλη εναπόκειται, σε περίπτωση μη εναρμονίσεως σε επίπεδο Ένωσης, να εκτιμήσουν το επίπεδο στο οποίο προτίθενται να εξασφαλίσουν την προστασία του εν λόγω συμφέροντος, εντούτοις, η εν λόγω εξουσία εκτίμησης πρέπει να ασκείται τηρουμένων των υποχρεώσεων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης και ιδίως των απαιτήσεων που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως (πρβλ. απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008, Dynamic Medien, C-244/06, EU:C:2008:85, σκέψεις 44 έως 46).

43 Συναφώς, η θέσπιση ποινικού αδικήματος που αποσκοπεί στον κολασμό της διεθνούς απαγωγής παιδιού, ακόμη και όταν αυτουργός της είναι ο γονέας του, δύναται, κατ' αρχήν, να διασφαλίσει, λόγω ιδίως του αποτρεπτικού της αποτελέσματος, την προστασία των παιδιών από τέτοιες απαγωγές, καθώς και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους. Η εφαρμογή της διατάξεως που προβλέπει ένα τέτοιο ποινικό αδίκημα συμβάλλει, επιπλέον, στην επίτευξη του σκοπού της καταπολέμησης των απαγωγών αυτών προς το συμφέρον της προστασίας των παιδιών.

44 Ωστόσο, η θέσπιση ποινικού αδικήματος δεν πρέπει να υπερβαίνει το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού τον οποίο επιδιώκει.

45 Υπό την επιφύλαξη, όμως, διακριβώσεως από το αιτούν δικαστήριο, ο Γερμανός νομοθέτης θεωρεί μάλλον ότι η προστασία του παιδιού και των δικαιωμάτων του έναντι του κινδύνου απαγωγής δεν απαιτεί η απαγωγή του από γονέα να εμπίπτει, κατ' αρχήν και εν πάση περιπτώσει, σε ποινικώς κολάσιμη συμπεριφορά. Πράγματι, ενώ η διεθνής απαγωγή παιδιού από τον γονέα του επισύρει, καθεαυτήν, ποινική κύρωση, βάσει του άρθρου 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα, δεν ισχύει το ίδιο για την απαγωγή παιδιού από τον γονέα του όταν το παιδί κατακρατείται εντός της γερμανικής επικράτειας, δεδομένου ότι η πράξη αυτή επισύρει ποινική κύρωση, σύμφωνα με το άρθρο 235, παράγραφος 1, σημείο 1, του ποινικού κώδικα, μόνο σε περίπτωση κατά την οποία ο γονέας μετήλθε βία, προέβη σε απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή σε δόλιες ενέργειες.

46 Βεβαίως, από τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι το ειδικό ποινικό αδίκημα που θεσπίζεται με το άρθρο 235, παράγραφος 2, σημείο 2, του ποινικού κώδικα, καθώς και ο αυξημένος βαθμός προστασίας του παιδιού που καθιερώνει η διάταξη αυτή στηρίζονται στην εκτίμηση ότι, σε περίπτωση μετακινήσεως του παιδιού εκτός της γερμανικής επικράτειας, η επιστροφή του στην επικράτεια αυτή και στο πρόσωπο που έχει την επιμέλειά του προσκρούει, όπως και η αναγνώριση των γερμανικών δικαστικών αποφάσεων, σε πρακτικές δυσχέρειες.

47 Εντούτοις, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ποινικό αδίκημα το οποίο προβλέπει ότι το γεγονός και μόνον ότι ένας γονέας ή οι δύο γονείς του παιδιού που κατακρατείται σε άλλο κράτος μέλος δεν παραδίδουν το παιδί στον έτερο γονέα, στον επίτροπο ή στον κηδεμόνα συνεπάγεται ποινικές κυρώσεις, ακόμη και σε περίπτωση που οι αυτουργοί δεν μετήλθαν βία, δεν προέβησαν σε απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή σε δόλιες ενέργειες, βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, υπό συνθήκες στις οποίες η κατακράτηση παιδιού στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους επισύρει ποινικές κυρώσεις μόνον όταν γίνεται με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες.

48 Πράγματι, επιχειρηματολογία στηριζόμενη κατ' ουσίαν στο τεκμήριο κατά το οποίο είναι αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερής η αναγνώριση, σε άλλο κράτος μέλος, δικαστικής απόφασης σχετικά με την επιμέλεια ενός παιδιού και, σε περίπτωση διεθνούς απαγωγής παιδιού, η άμεση επιστροφή του, θα ισοδυναμούσε με εξομοίωση των κρατών μελών με τρίτες χώρες και θα προσέκρουε στους κανόνες και στο πνεύμα του κανονισμού 2201/2003.

49 Ο κανονισμός αυτός στηρίζεται, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις του 2 και 21, στην αρχή της αμοιβαίας αναγνωρίσεως των δικαστικών αποφάσεων ως ακρογωνιαίο λίθο για τη δημιουργία ενιαίου δικαστικού χώρου, καθώς και στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Κατά πάγια νομολογία, η τελευταία αυτή αρχή επιβάλλει σε καθένα από τα κράτη μέλη να δέχεται, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, ότι όλα τα λοιπά κράτη μέλη τηρούν το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, ότι σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που είναι αναγνωρισμένα από το δίκαιο αυτό [πρβλ. γνωμοδότηση 2/13, της 18ης Δεκεμβρίου 2014, EU:C:2014:2454, σκέψη 191, και απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (Πλημμέλειες του δικαστικού συστήματος), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, σκέψη 36].

50 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 21 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή νομοθεσίας κράτους μέλους δυνάμει της οποίας το γεγονός ότι γονέας δεν παραδίδει το παιδί του που βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος στον ορισθέντα κηδεμόνα επισύρει ποινικές κυρώσεις, ακόμη και όταν η πράξη δεν τελέσθηκε με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες, ενώ, σε περίπτωση κατά την οποία το παιδί βρίσκεται εντός του πρώτου κράτους μέλους, η ίδια πράξη τιμωρείται μόνον εφόσον τελέσθηκε με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες.

Επί των δικαστικών εξόδων

51 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 21 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή νομοθεσίας κράτους μέλους δυνάμει της οποίας το γεγονός ότι γονέας δεν παραδίδει το παιδί του που βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος στον ορισθέντα κηδεμόνα επισύρει ποινικές κυρώσεις, ακόμη και όταν η πράξη δεν τελέσθηκε με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες, ενώ, σε περίπτωση κατά την οποία το παιδί βρίσκεται εντός του πρώτου κράτους μέλους, η ίδια πράξη τιμωρείται μόνον εφόσον τελέσθηκε με άσκηση βίας, απειλή πρόκλησης σοβαρής βλάβης ή με δόλιες ενέργειες.

(υπογραφές)